

**Inštitút pre stratégie a analýzy
Úrad vlády Slovenskej republiky**

02.10.2018

Od HDP ku šťastiu:

Policy brief analýzy faktorov spokojnosti so životom

Jan Fidrmuc (Brunel University a ISA, ÚV SR)

Damián Pastor (ISA, ÚV SR)

Katarína Rimegová (ISA, ÚV SR)

Názory vyjadrené v tomto dokumente sú názory autorov a nemusia nevyhnutne predstavovať oficiálnu pozíciu Úradu vlády Slovenskej republiky.

Cieľom diskusných príspevkov ISA je podnecovať a zlepšovať odbornú a verejnú diskusiu na aktuálne témy.

Dokument neprešiel jazykovou úpravou.

Najčastejšie používaným indikátorom na meranie ekonomického rozvoja krajiny alebo regiónu je hrubý domáci produkt (HDP) na obyvateľa, ktorý meria trhovú hodnotu všetkých finálnych výrobkov a služieb vyprodukovaných na určitom území. Vyšší HDP na obyvateľa sa zvyčajne interpretuje ako indikátor vyššieho životného štandardu. Takáto interpretácia však môže viesť k skreslenému vnímaniu blahobytu, pretože HDP na obyvateľa ignoruje mnohé aspekty, ktoré majú dopad na kvalitu života.

HDP na obyvateľa je skreslený ukazovateľ blahobytu

V HDP sa neobjaví žiadna aktivita, ktorá nemá cenovku. Ak si na vyčistenie bytu najmete upratovaciu službu, o deti sa vám stará pestúnka a na večeru idete do reštaurácie, budú tieto služby zahrnuté do HDP. Vlastná práca v domácnosti, starostlivosť o vlastné deti alebo domáce opatrovanie rodičov sa však pri odhade HDP neberú do úvahy, aj keď ide o činnosti, ktoré významným spôsobom ovplyvňujú kvalitu života. Rovnako sa v HDP neobjaví dobrovoľnícka práca, ako napríklad vytváranie obsahu Wikipédie, poskytovanie bezplatného právneho poradenstva alebo upratovanie okolia bytového domu.

HDP podhodnocuje rast blahobytu aj tým, že nezohľadňuje hodnotu voľného času. Platí, že čím je krajina bohatšia, tým menej času zvyknú ľudia tráviť prácou. S rastom voľného času by mal teda rásť aj blahobyt. Z pohľadu HDP je však každá hodina, ktorú ste strávili oddychom, stratená, pretože ju nemôžete stráviť prácou vo formálnej ekonomike.

HDP môže blahobyt aj nadhodnocovať, a to vďaka tomu, že zahŕňa aj také hospodárske výstupy, ktoré sú spojené so značnými negatívnymi externalitami, ako napríklad znečistenie životného prostredia alebo hluk, ktoré negatívne vplyvajú na kvalitu života.

Nakoniec, HDP je meraný tam, kde sa výstupy tvoria, a preto častokrát nadhodnocuje úroveň ekonomického rozvoja vo veľkomestách, do ktorých mnoho ľudí dochádza za prácou. Naopak, kvalita života na vidieku, kde títo ľudia žijú, je podhodnotená.

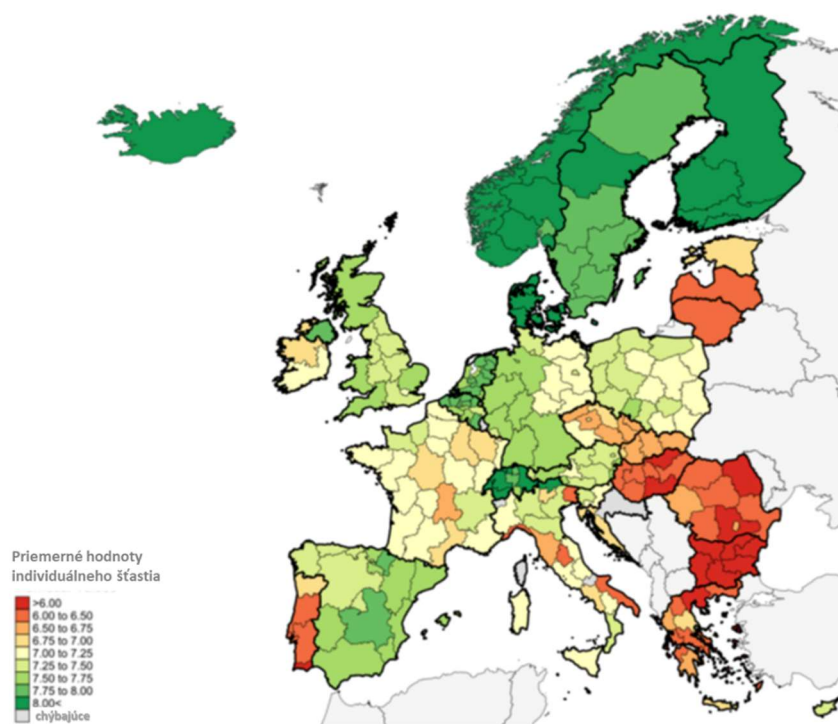
Objektívne ukazovatele blahobytu

Tieto nedostatky HDP viedli k vzniku viacerých alternatívnych indexov, ktoré sa zameriavajú na ďalšie objektívne ukazovatele rozvoja, ako napríklad na priemernú očakávanú dĺžku života, priemerný počet rokov vzdelávania, ekologickú stopu alebo príjmovú nerovnosť. Medzi najznámejšie patria Index ľudského rozvoja (Human Development Indicator, HDI), Index šťastnej planéty (Happy Planet Index, HPI), Skutočný ukazovateľ pokroku (Genuine Progress Indicator, GPI), Vážený index sociálneho pokroku (Weighted Index of Social Progress, WISP), Miera domáceho pokroku (Measure of Domestic Progress, MDP) a Index hospodárskeho blahobytu (Index of Economic Well-being, IEW).

Subjektívne ukazovatele blahobytu

Ďalšou možnosťou je merať blahobyt pomocou subjektívneho vnímania šťastia a spokojnosti so životom. Práve takéto údaje sme použili v štúdii „Measuring Well-being: Individual Based Approach“ (slovensky „Meranie blahobytu: individuálny prístup“), v ktorej sme sa pozreli na individuálne údaje z Európskeho sociálneho prieskumu (European Social Survey, ESS). V období 2002 až 2014 sa v tomto prieskume 280 000 obyvateľov EÚ opýtali na spokojnosť so životom: *“Zohľadňujúc všetky skutočnosti, ako veľmi šťastný sa cítite byť?”*. Škála odpovedí sa pohybovala od 0 („extremne nešťastný“) po 10 („extremne šťastný“). Okrem subjektívneho posúdenia spokojnosti so životom sa respondentov pýtali aj na demografické údaje či socio-ekonomickú situáciu, čo nám umožňuje analyzovať determinanty šťastia na individuálnej úrovni. Okrem individuálnych determinantov berieme do úvahy aj faktory na regionálnej a/alebo národnej úrovni, ktoré môžu mať potenciálny vplyv na blahobyt občanov, ako napríklad nezamestnanosť, očakávanú dĺžku života a prístup k internetu (na úrovni NUTS2) alebo kvalitu inštitúcií (na úrovni krajín).

Obr. 1: Údaje o pocite šťastia jednotlivcov zúčastnených na štúdii ESS zobrazené na úrovni regiónov NUTS2 podľa ich bydliska

Chudoba a nespokojnosť chodia ruka v ruke, ale za peniaze si človek šťastie nekúpi

Obrázok č. 1 ukazuje priemerné hodnoty subjektívneho pocitu šťastia podľa ESS na úrovni regiónov (NUTS2). Je zrejmé, že existujú značné rozdiely v blahobyte tak medzi krajinami, ako

aj v rámci jednotlivých krajín. Najšťastnejší Európania sú obyvatelia severských krajín, po nich nasledujú krajiny západnej Európy, a nakoniec krajiny južnej Európy a nové členské krajiny EÚ. Regionálne hodnoty šťastia sú iba čiastočne korelované s HDP na obyvateľa. Najbohatší región EÚ je stred Londýna, ale najšťastnejší región je, s významným odstupom od Londýna, južné Dánsko. Na druhej strane, najchudobnejší a zároveň najmenej šťastný región je juh stredného Bulharska.

Kríza stredného veku, šťastie rodinného života a náboženstvo ako zdroj šťastia

Výsledkom našej podrobnej analýzy determinantov šťastia je *produkčná funkcia šťastia*, ktorá vysvetľuje subjektívny pocit šťastia prostredníctvom objektívne merateľných faktorov. Použité indikátory zahrňujú individuálne sociálno-ekonomické charakteristiky (napríklad vek, pohlavie, rodinný stav, štatút na trhu práce, príjem domácnosti), ako aj regionálne ukazovatele (miera nezamestnanosti, očakávaná dĺžka života, priemerný príjem v regióne a podobne). Naše výsledky ukazujú, že pocit šťastia klesá s vekom do 40. až 50. roka života, ale potom opäť začína rásť. Šťastnejší sú ľudia, ktorí žijú s partnerom alebo v mnohopočetnej domácnosti, zamestnaní sú šťastnejší ako tí, ktorí nepracujú, či už následkom nezamestnanosti alebo choroby. Príjem má efekt v tvare otočeného U, čo znamená, že pocit šťastia najprv so zvyšujúcim sa príjmom rastie, ale po dosiahnutí približne štvornásobku priemeru príjmov v krajine začína klesať. Pobožní ľudia, ktorí sa modlia aspoň raz za deň, sú šťastnejší ako tí, ktorí sa modlia menej často alebo sa nemodlia vôbec. Na subjektívny pocit zo života však vplývajú aj faktory, ktoré človek nedokáže ovplyvniť (pohlavie alebo farba pleti). Muži vykazujú nižší pocit šťastia ako ženy, a členovia minoritných spoločností v krajine sú menej šťastní ako členovia majoritnej spoločnosti. V prípade nezamestnanosti zažívajú muži hlbší prepád šťastia ako ženy; na rozdiel od žien mužom navyše klesá šťastie aj vtedy, ak hlavnou náplňou ich času je starostlivosť o domácnosť.

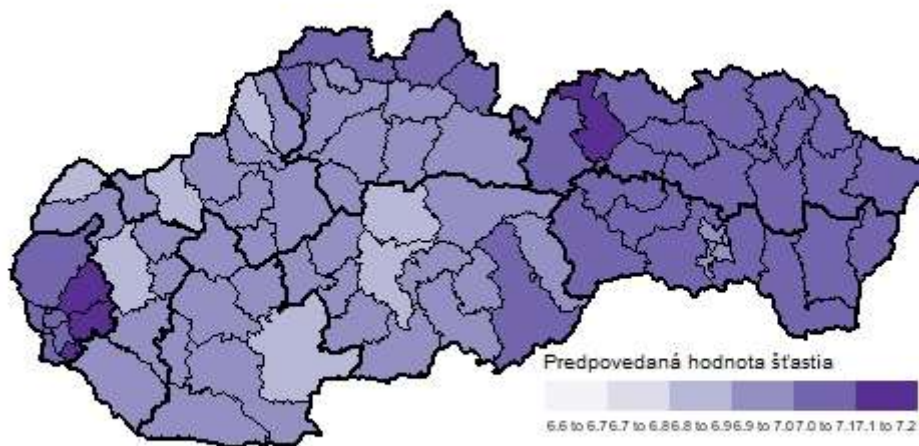
Na spokojnosť so životom vplývajú okrem individuálnych charakteristík aj faktory merané na regionálnej úrovni. Miera nezamestnanosti v regióne má negatívny dopad na spokojnosť so životom občanov v danom regióne, zatiaľ čo predpokladaná dĺžka života, prístup k internetu, ako aj zvýšená miera prerozdeľovania príjmov k spokojnosti občanov pridávajú. Kvalita inštitúcií tiež vplyva na pociťované šťastie občanov pozitívne.

Šťastný život v Pezinku

Na základe našej produkčnej funkcie šťastia je možné vyrátať aj predpokladaný pocit šťastia občanov v regiónoch, pre ktoré síce nemáme údaje o samotnom šťastní, ale vieme stav objektívnych faktorov šťastia. Po zakomponovaní aktuálnych údajov o slovenských regiónoch bolo možné vyrátať predpokladané priemerné šťastie občanov v okresoch Slovenska. Výsledky sú znázornené v obrázku č 2. Najväčší predpoklad pre šťastný život majú občania Pezinku. Ďalšie spokojné okresy sú tiež v okolí Bratislavy, ako aj na východe a severe krajiny. Celkovo však predpokladaná spokojnosť občanov na Slovensku má relatívne nízku variáciu - od 6,9 (Trnava) do 7,2 (Pezinok) na 10 bodovej škále. Ukazovateľ spokojnosti so životom tak vykazuje

podstatne menšie rozdiely medzi regiónmi ako HDP na obyvateľa. Relatívne priaznivé hodnoty predpokladaného šťastia v okresoch na severe a východe Slovenska odrážajú faktory, ktoré obyvateľom navyšujú šťastie: napriek ich nižším príjmom, obyvatelia týchto okresov žijú častejšie s partnerom alebo partnerkou ako sami, majú väčšie domácnosti, a tiež majú zvyknú byť viac nábožensky založení.

Obr. 2: Priemerná predpokladaná úroveň pocitu šťastia občanov na okresnej úrovni Slovenska

Index šťastia odráža nemateriálne aspekty blahobytu

Naša štúdia poukazuje na možnosť alternatívneho prístupu k meraniu regionálneho rozvoja a blahobytu: indexu predpokladaného šťastia namiesto HDP na obyvateľa. Na základe našej štatistickej analýzy je možné vypočítať index predpokladaného šťastia aj pre regióny, pre ktoré prieskumy nezbierajú údaje o subjektívnom pocite šťastia. Takisto je možné tento index prepočítať na základe najnovších údajov. Index predpokladaného šťastia odráža aj nemateriálne aspekty blahobytu, na rozdiel od HDP na obyvateľa. Preto tento index môže poslúžiť ako užitočný doplňujúci indikátor regionálneho rozvoja alebo ako údaj na meranie dopadu ekonomických politík.